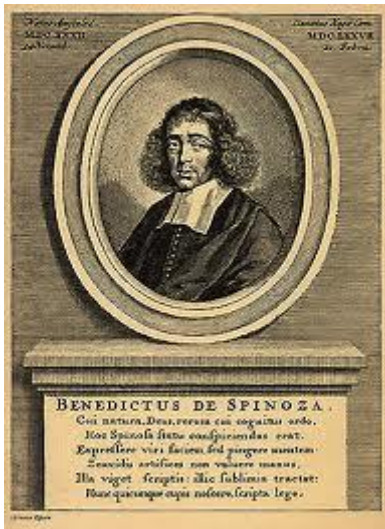

Spinoza's tronie (2012)

De meesten van ons zijn vertrouwd met de afbeelding van Spinoza, zoals ze ook gedeeltelijk op deze site prijkt. Ze komt uit de oorspronkelijke uitgave van de *Opera Posthuma* en gaat vergezeld van dit Latijns versje, volgens Meinsma van de hand van Johannes Bouwmeester:

*Benedictus de Spinoza
Cui natura, Deus, rerum cui cognitio ordo,
Hoc Spinoza statu conspiciendus erat.
Expressere viri faciem, sed pingere mentem
Zeuxidis artifices non valere manus.
Illa viget scriptis, illic sublimia tractat :
Hunc quicumque cupis noscere, scripta lege.*

Volgens Thomas Carson Mark, *A Unique Copy of Spinoza's Nagelate Schriften*, Journal of the History of Philosophy, Volume 13, Number 1, January 1975, pp. 81-83 | 10.1353/hph.2008.0642, was oorspronkelijk ook in de Nagelate Schriften dit Latijns vers afgedrukt en was het in zijn exemplaar overplakt met een los stukje papier met daarop een Nederlands versje gedrukt. In een ander exemplaar is de Latijnse tekst er helemaal uitgesneden en vervangen door de Nederlandse. Ook toen al *copy & paste...*

Meinsma voegt inderdaad aan de Latijnse tekst, zoals hij schrijft, *in het Hollandsen*, die Nederlandse tekst toe die je hieronder vindt:

*Dit is de schaduw van Spinoza's zienlijk beelt,
Daar 't gladde koper geen sieraat meer aan kon geven;
Maar zijn gezegent brein, zo rijk hem meêgedeelt,
Doet in zijn schriften hem aanschouwen naar het leven.
Wie ooit begeerte tot de wijsheid heeft gehad,
Hier was die zuiver en op 't snedigste gevat.*

We vinden die Nederlandse versie met het portret ook als een aparte gravure, dat leid ik althans af uit een bijschrift bij de afbeelding in Wiep van Bunge, *Filosoof van de vrede*. De Haagse Spinoza, 2008, blz. 22.

In het manuscript van de Korte Verhandeling van de hand van J. Monnikhoff, is datzelfde portret met het versje in het Latijn dat we in de *Opera Posthuma* aantreffen, mee ingebonden. Nog meer knippen en plakken dus. Hopelijk de losse gravure, en niet eentje uit een daartoe, *horresco referens*, gekannibaliseerd exemplaar van de *Opera Posthuma...*

Die Latijnse tekst wijkt zoals we kunnen zien echter behoorlijk af, *pace* Meinsma, van de Nederlandse. Ik vertaal het Latijn hier zelf, want een min of meer getrouwe Nederlandse vertaling heb ik tot mijn verwondering niet kunnen vinden.

***Benedictus de Spinoza
die de natuur, God en de ordening der dingen kent
om zijn standpunt was Spinoza wijd en zijd bekend
Wel om zijn gelaat uit te beelden met talent
maar voor het schilderen van zijn verstand
volstaat zelfs niet Zeuxis' kunstvaardige hand
Zijn verstand leeft in wat hij heeft geschreven
en hoe hij daarin het sublieme betracht
wie het ook hem te leren kennen is gegeven,
vindt door hem te lezen diepe kracht.***

In zijn hertaling van de KV geeft Rikus Koops een andere Nederlandse versie, die in het manuscript staat in de hand van Johannes Monnikhoff:

*Hier schaduwde ons de kunst in prent Spinoza's wezen;
en beeld 's Mans diep gepijns in 't zeedig troni af:
Terwijl de vrugt zijns geest, en 't geen 't vernuft hem gaf
Best word gekend van hun die zijne Schriften leezen.
Anders.
Deez' Prent toond, net geschetst na 't Leeven,
Spinoza's Joodsch en zedig weezen.*

Wij vinden nog een andere, heel wat minder vleiende tekst bij W. Goeree, Benediktus de Spinoza. (De kerkelyke en weereldlyke Historiën; uyt d'Aal-ouwde Aardbeschryving en Uytgezogte Gedenk-Penningen opgehelderd ... 1705. Tweeden druk, Nu gevolgt na het onvervalst Exemplaar, van wylen den Autheur, en nooyt te vooren in diervoegen uitgegeven geweest. Te Leyden, By Johannes Abkoude, Boekverkooper in de Kloksteeg by de Academie 1730. 4to. pp. 664—677.) Met Spinoza's portret in houtsnede en bericht aangaande zijn leermeester Frans van den Ende. Het portret heeft de onderschriften :

*Zie hier Spinosaas tronie beeld,
Waar in de Jood na 't leeven speeld ;
En in 't gelaat een zeedig weezen ;
Maar die zyn Schriften komt te leezen :
Vind in 's mans grond, hoe schoon vernist,
't Afdrukzel van een Afgodist.*

Met dank aan Jacques Quekel voor zijn gretige hulp bij het zoeken naar enige orde in deze chaos.